

Nr 17.

Ankom till riksdagens kansli den 16 mars 1945 kl. 2 em.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående viss ändring i lagen om kollektivavtal.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 307, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *Nordström* i Kramfors m. fl. yrkat, att »riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om proposition med förslag till sådana ändringar av Lag om kollektivavtal, att arbetarnas möjligheter att hävda sina rätts- och intressefrågor icke omintetgöras».

Beträffande de skäl som anförts till stöd för detta yrkande får utskottet hänvisa till motionen.

Enligt *lagen den 22 juni 1928 om kollektivavtal* förstås med dylikt avtal ett mellan arbetsgivare eller förening av arbetsgivare, å ena, samt fackförening eller annan liknande förening av arbetare, å andra sidan, slutet avtal om villkor, som skola lända till efter rättelse för anställning av arbetare, eller om förhållandet i övrigt mellan arbetsgivare och arbetare (1 § första stycket). I *lagen stadgas*, bland annat, att om mellan arbetsgivare och arbetare, som äro bundna av samma kollektivavtal, träffats överenskommelse om villkor, som innebär avvikelse från kollektivavtalet, överenskommelsen ej är gällande i vidare mån än avvikelsen må anses tillåten enligt kollektivavtalet (3 §). I vad mån arbetsgivare och arbetare kunna i enskilt arbetsavtal komma överens om bestämmelser, som avvika från kollektivavtalet, blir sålunda beroende på en tolkning av sistnämnda avtal. Vidare föreskrives, att arbetsgivare eller arbetare, som äro bundna av kollektivavtal, under den tid avtalet är gällande icke må vidtaga arbetsinställelse (lockout eller strejk), blockad, bojkott eller annan därmed jämförlig stridsåtgärd på grund av tvist om avtalets giltighet, bestånd eller rätta innebörd eller på grund av tvist, huruvida visst förfarande strider mot avtalet eller mot vad i *lagen stadgas*, för att åstadkomma ändring i avtalet eller för att genomföra bestämmelse avsedd att träda i tillämpning efter det avtalet utlupit eller för att bispringa annan, då denne icke själv äger vidtaga stridsåtgärd (4 § första stycket). Denna fredsförpliktelse är gällande, även om avtalet innehåller bestämmelse, som strider häremot. Om i kollektivavtalet upptagits föreskrift om längre gående fredsförpliktelse, skall dock denna lända till efter rättelse.

Enligt lagen den 22 juni 1928 om arbetsdomstol skall domstolen upptaga mål om kollektivavtal (1 §). Till dylika mål hänföres mål, däri tvisten är om kollektivavtals giltighet, bestånd eller rätta innebörd, huruvida visst förfarande strider mot kollektivavtal eller mot kollektivavtalslagens bestämmelser eller om påföljd av förfarande, som förmenas strida mot kollektivavtal eller nämnda lag (11 §). Mot arbetsdomstolens beslut må talan ej fullföljas (15 §).

I motionen erinras om § 23 i svenska arbetsgivareföreningens stadgar. Andra stycket i nämnda stadgande är av följande lydelse:

I kollektivt avtal, som upprättas mellan delägare eller medlem i föreningen och fackförening eller fackförbund, skall intagas bestämmelse, att arbetsgivaren har rätt att fritt antaga och avskeda arbetare, att leda och fördela arbetet och att begagna arbetare från vilken förening som helst eller arbetare, stående utanför förening.

Frågan om arbetsgivares rätt att fritt antaga och avskeda arbetare har i åtskilliga fall varit underkastad arbetsdomstolens prövning.

Sålunda har i domstolens dom nr 100/1932 uttalats, att det icke rådde någon tvekan därom, att i Sverige lika väl som i andra länder den allmänna grundsatsen gällde, att arbetsavtal, som slutits för obestämd tid, kunde å ömse sidor uppsägas till upphörande efter viss uppsägningstid och att skäl för uppsägningen icke behövde anföras, vare sig denna ägde rum från den ena eller den andra sidan. Arbetsdomstolen yttrade vidare, att den här ovan intagna bestämmelsen i § 23 av arbetsgivareföreningens stadgar följaktligen endast innebure, att föreningsmedlemmarna icke finge genom avtal frångå den angivna allmänna rättsgrundsatsen utan vore skyldiga tillse, att den bekräftades i avtalet.

Förslag om upphävande av kollektivavtalslagen hava tidigare förekommit till behandling vid 1929—1931, 1933 och 1935—1939 års riksdagar. Vid samtliga dessa riksdagar blevo motioner med yrkanden att lagen måtte upphävas efter hemställan av andra lagutskottet (utlåtanden nr 4/1929, 7/1930, 6/1931, 2/1933, 4/1935, 1/1936, 6/1937, 1/1938 och 32/1939), av riksdagen avslagna.

Vid 1937 års riksdag yrkade herr Senander m. fl. i en inom andra kamraren väckt motion, nr 344, att riksdagen — därest riksdagen icke bifölle en vid samma års riksdag väckt motion om upphävande av kollektivavtalslagen — måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att sådana förslag till förändringar av kollektivavtalslagen måtte utarbetas, att dess verkningar begränsades, så att lagen inte kunde utnyttjas för sanktionering av de orättvisor, som arbetsgivarens monopolställning på arbetsplatsen ledde till, samt att dessa förslag snarast möjligt måtte framläggas för riksdagen. I

motiveringen till motionen framhölls bland annat, att det borde uttryckligen fastställas, att arbetsdomstolen icke har att taga befattning med frågor, som röra avskedande och antagande av arbetare.

I sitt över motionen avgivna utlåtande, nr 7, anförde andra lagutskottet:

Frågan om arbetares antagande och avskedande är givetvis ett spörsmål av synnerligen ömtålig natur. Kollektivavtalslagen avser att reglera kollektivavtalen till form och rättsverkan, medan däremot frågan om dylika avtals materiella innehåll lämnats utanför lagens reglering och gjorts beroende av de avtalslutande parternas fria överenskommelser. Det kan enligt utskottets mening icke anses lämpligt att från ovannämnda lags giltighetsområde undantaga i kollektivavtal upptagna frågor rörande antagande eller avskedande av arbetare eller begränsa arbetsdomstolens nuvarande möjligheter att behandla dylika spörsmål. Arbetares anställningsförhållanden beröra närmast den materiella arbetsrätten, som hittills blivit endast i viss utsträckning föremål för lagstiftning. Detta gäller såväl kollektivavtal som enskilda arbetsavtal. Utskottet vill i detta sammanhang erinra, att 1936 års riksdag i skrivelse till Kungl. Maj:t anhållit, att Kungl. Maj:t måtte låta fortsätta och avsluta utredningen rörande frågan om lagstiftning om arbetsavtal samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Statsmakterna böra givetvis ägna förhållandena på arbetsmarknaden den största uppmärksamhet. Enligt utskottets mening är det också av stor betydelse för arbetsfreden, att arbetsgivare och arbetare bibringas en bättre förståelse för varandras synpunkter. På frivillighetens väg torde nämligen åtskilliga åtgärder kunna vidtagas i syfte att främja ett förtroendefullt samarbete mellan parterna på arbetsmarknaden och inom de särskilda företagen. Detta gäller icke minst frågor om arbetares antagande och avskedande. Insikten om önskvärdheten av en dylik samverkan har utan tvivel ökat högst väsentligt under senare år. Utskottet vill erinra om de förut omnämnda överläggningarna mellan arbetsgivareföreningen och landsorganisationen. Enligt vad för utskottet upplysts kommer därvid bland annat frågan om arbetares antagande och avskedande att bliva föremål för överväganden. Genom dessa förhandlingar ha skapats ökade möjligheter att nå positiva resultat till främjande av arbetsfreden och jämväl i andra frågor av betydelse för arbetsgivare och arbetare.

På grund av vad sålunda anförts hemställde utskottet, att motionen icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd. Denna hemställan bifölls av riksdagen.

De förhandlingar, varom förmäldes i utskottets nu återgivna utlåtande, ledde till det den 20 december 1938 mellan svenska arbetsgivareföreningen och landsorganisationen i Sverige träffade huvudavtalet (det s. k. Saltsjöbadsavtalet). För innehållet i detta avtal hänvisas till utskottets utlåtande nr 32 vid 1939 års riksdag.

I samband med behandling vid 1939 års riksdag av motioner om upphävande av kollektivavtalslagen m. fl. lagar lämnade utskottet landsorganisationen i Sverige och svenska arbetsgivareföreningen tillfälle att yttra sig

i ärendet. I avgivna yttranden hemställde såväl landsekreterariatet å landsorganisationens vägnar som arbetsgivareföreningen, att utskottet måtte avstyrka bifall till motionen. Landssekreterariatet uppgav, att landsorganisationens kongress år 1936 hade att taga ställning till motioner om kollektivavtalslagens upphävande. Motionerna hade avslagits av kongressen, i samband varmed kongressen uttalat sig för vidtagande av sådana åtgärder i gällande lagstiftning »att arbetarnas rättsställning på sådant sätt stärkes, att de erhålla den jämställighet, som utgör grunden för all lagstiftning».

I yttrandet anfördes vidare:

Den principiella ståndpunkt, som sålunda intagits av landsorganisationens senaste kongress, har sekretariatet varken rätt eller anledning att frånfalla. Ett bifall till motionärernas yrkanden skulle innebära att gällande lag om kollektivavtal ersattes av oskrivna rättsregler. Det är — från utgångspunkten att rättstvister böra avgöras i rättslig väg — svårt att inse i vad mån en sådan ordning skulle erbjuda större garantier mot partiska och godtyckliga avgöranden än en rättstillämpning på grundval av uttrycklig lagstiftning.

Det stora problemet beträffande den rättsliga regleringen av kollektivavtalsväsendet är, såsom av landsorganisationens kongress uttalades, stärkandet av arbetarpartens rättsställning i arbetsförhållandet. Detta problem vinner icke sin lösning genom kollektivavtalslagens upphävande utan måste angripas genom ett utbyggande av avtalsväsendet med bestämmelser, som tillförsäkra arbetarparten vidgat inflytande över arbetsvillkoren och korrektiv mot maktmissbruk från arbetsgivarens sida.

Olikställigheten mellan parterna hänför sig särskilt till arbetsgivarens fria uppsägningsrätt och till de svårigheter, som — även med den av arbetsdomstolen i detta avseende fastställda fördelningen av bevisbördan — föreligger för arbetarparten att förebringa bevisning om uppsägningsrättens utnyttjande i avtalsstridigt syfte. I det nyligen mellan svenska arbetsgivareföreningen och landsorganisationen avslutade huvudavtalet ha formerna och förutsättningarna för uppsägning av arbetsavtal underkastats en praktiskt betydelsefull reglering. Även om denna reglering endast innebär en delösning av det större problemet om trygghandet av arbetarnas rättsställning, och även om tillämpningen av huvudavtalets ifrågavarande regler icke har karaktären av rättsligt förbindande avgöranden, kan det säkerligen förväntas att dessa regler, lojalt tillämpade, komma att leda till ett stärkande av arbetarpartens position i arbetsförhållandet och därmed i sin mån till en utjämning av olikställigheten parterna emellan.

Utskottet lämnar här nedan en redogörelse för det i motionen omfördälda mål vari arbetsdomstolen meddelade dom den 5 januari 1945:

Mellan Sveriges Träindustriförbund och Svenska Träindustriarbetareförbundet gäller för närvarande ett den 16 februari 1944 upprättat kollektivavtal, vilket i vissa delar hänvisar till det mellan Svenska Arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen i Sverige den 20 december 1938 slutna huvudavtalet. Mellan Sadelmakare- och Tapetserarebranschens Arbetsgivareförbund och Svenska Sadelmakare- och Tapetserareförbundet gäller för närvarande ett den 16 februari 1944 upprättat kollektivavtal.

Aktiebolaget Hägglund & Söner i Gullänget, som är medlem i träindustriförbundet och arbetsgivareförbundet, driver i Gullänget fabriksrörelse för

tillverkning av bland annat omnibuskarosserier, spårvagnar, elektriska maskiner och flygplan. Antalet arbetare, av vilka de flesta tillhöra träindustriarbetarförbundets avdelning nr 228 Gullänget eller tapetserareförbundets avdelning nr 40 Örnsköldsvik, uppgår till något över 700.

Sedan bolaget vägrat tillmötesgå en från arbetarnas sida framställd begäran, att en viss ackordsättare måtte förflyttas till annat arbete, nedlade samtliga bolagets arbetare på morgonen den 18 december 1944 arbetet.

Träindustrieförbundet och bolaget yrkade vid arbetsdomstolen efter stämning å träindustriarbetareförbundet och avdelningen nr 228 ävensom åtskilliga enskilda arbetare, att arbetsdomstolen måtte *dels* förklara arbetsnedläggelsen lagstridig och förklara arbetarna skyldiga att återgå i arbetet, *dels ock* förplikta träindustriarbetareförbundet och avdelningen nr 228, vid vite, att vidtaga verksamma åtgärder för att förmå arbetarna att återgå i arbetet. Tillika framställdes närmare bestämda yrkanden *dels* av bolaget mot samtliga nu ifrågavarande motparter om ersättning för den direkta ekonomiska skada, som genom arbetsnedläggelsen för bolaget uppkommit, *dels ock* av träindustrieförbundet mot träindustriarbetareförbundet och avdelningen nr 228 var för sig om allmänt skadestånd. Arbetsgivareförbundet och bolaget yrkade vid arbetsdomstolen efter stämning å tapetserareförbundet och avdelningen nr 40 ävensom vissa enskilda arbetare, att arbetsdomstolen måtte *dels* förklara arbetsnedläggelsen lagstridig och förklara arbetarna skyldiga att återgå i arbetet, *dels ock* förplikta tapetserareförbundet och avdelningen nr 40, vid vite, att vidtaga verksamma åtgärder för att förmå arbetarna att återgå i arbetet. Tillika framställde arbetsgivareförbundet mot tapetserareförbundet och avdelningen nr 40 var för sig närmare bestämt anspråk på allmänt skadestånd.

Arbetsdomstolen företog de båda målen till gemensam handläggning. Därvid medgävo de båda arbetareförbunden, avdelningarna och tillstådeskomna enskilda arbetare, att strejken strede mot lag och avtal. Arbetarna förklarade likväl sig icke vilja återgå i arbetet förrän vid omröstning bland de strejkande arbetarna flertalet uttalat sig för återgång. Från arbetarsidan uppgavs, att sedan mitten av november 1944 på arbetsplatsen rått ett ständigt stegrat missnöje, föranlett av bolagets åtgärd att i stor utsträckning sänka individuellönerna och av ackordsättningens ojämnhet samt att detta missnöje slutligen kulminerat i strejken, då bolaget icke velat efterkomma arbetarnas begäran om förflyttning av förutnämnde ackordsättare.

Arbetsdomstolen förklarade i domen, att strejken vore stridande mot lag och avtal. Instämnda, till någondera avdelningen anslutna arbetare ålades att ofördröjligen återupptaga arbetet. Träindustriarbetareförbundet och tapetserareförbundet samt de båda avdelningarna förpliktades att vidtaga verksamma åtgärder för att förmå sina strejkande medlemmar att återgå i arbetet. Avdelningen nr 228 hade att fullgöra denna skyldighet vid ett vite av femtusen kronor. Beträffande skadestandsfrågan komme arbetsdomstolen att meddela dom framdeles.

Enligt vad utskottet inhämtat har arbetsdomstolen ännu icke meddelat dom i skadestandsfrågan.

Utskottet tillåter sig lämna följande statistiska uppgifter angående de mål, som intill senaste årsskiftet underkastats arbetsdomstolens prövning.

Å r	Instämnda från arbetar- sidan	Instämnda från arbets- givarsidan	Hänskjutna av parterna gemensamt	Inkomna på anmälan av förlikningsman	Summa
1929	54	24	3	—	81
1930	105	44	1	—	150
1931	153	35	2	—	190
1932	179	41	1	—	221
1933	209	19	—	—	228
1934	166	44	1	—	211
1935	160	31	—	—	191
1936	159	20	2	—	181
1937	159	15	—	—	174
1938	162	14	1	—	177
1939	144	21	1	—	166
1940	182	6	2	—	190
1941	191	5	—	1	197
1942	116	8	—	—	124
1943	148	3	—	—	151
1944	128	10	1	—	139
	2 415	340	15	1	2 771

Utskottet. I motionen har yrkats, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utarbetande av proposition med förslag till ändringar i lagen om kollektivavtal. Motionärerna göra gällande, att lagen i dess nuvarande utformning är ägnad att skapa rättslöshet för arbetarna gentemot arbetsgivarna. Denna uppfattning kan utskottet icke dela.

Motionärerna ha icke närmare angivit i vilka hänseenden kollektivavtalslagen enligt deras uppfattning är i behov av revision. Utskottet vill framhålla, att lagen avser att reglera kollektivavtalen endast till form och rättsverkan. Några skäl att genomföra ändrade lagregler i dessa hänseenden ha enligt utskottets mening icke förebragts.

De avtalsslutande parternas förhållande till varandra beror i främsta rummet på utformningen av arbetsvillkoren och övriga bestämmelser i kollektivavtalet. Kollektivavtalslagen avser emellertid icke att reglera kollektivavtals materiella innehåll utan denna fråga har gjorts beroende av parternas fria överenskommelser.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 15 mars 1945.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit

från första kammaren: herrar *Norman, Holmbäck, Linder, Wistrand, Forslund, Björkman, Hallagård* och *Uhlén**;

från andra kammaren: herrar *Pettersson* i Hällbacken*, *Nilson* i Eskilstuna*, *Holm**, *Hedlund* i Rådom*, *Larsson* i Östersund, *Andersson* i Eskilstuna, *Andersson* i Gisselås och *Lundberg* i Uppsala.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.
